

СТРУКТУРА ПАТРІОТИЗМУ СТАРШОКЛАСНИКІВ

Зроблена спроба обґрунтування сутності і структури патріотизму сучасних старшокласників у контексті ідей Івана Огієнка

В "Українській культурі" великий гуманіст Іван Огієнко окреслює сутність патріотизму, який виявляється у "служінні Богові і народові", що у свою чергу, забезпечить українську націю від винародовлення і дозволить "не розпорозитися між іншими людьми" [1: 215]. Природно, що принцип патріотизму Огієнка має християнське спрямування, а його реалізація доконче передбачає усвідомлення дітьми і молоддю належності до рідної нації, любові до України, і тим самим сприяє утвердженню духовності як першооснови розвитку самого народу й зміцнення почуття гідності, гордості кожної особистості.

Сучасне розуміння патріотизму зумовлене соціальним замовленням української держави в галузі освіти й виховання, котра конкретизується у "Державній національній програмі "Освіта" (Україна ХХІ століття)", "Концепції виховання дітей та молоді в національній системі освіти" й "Концепції громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності". Зокрема, щодо останнього, документу, то в ньому під патріотизмом розуміється любов до свого народу, до України. Також зазначається, що "важливою якістю українського патріотизму повинна бути турбота про благо народу, сприяння становленню і утвердженню України як правової демократичної соціальної держави, готовності відстояти незалежність Батьківщини" [2: 5].

Можна стверджувати, що патріотизм як інтегральне особистісне новоутворення дітей та молоді (за своєю природою) є досить складним і по-різному має формуватися у дитячому, підлітковому та юнацькому віці. Для дитячого віку найбільш характерним є розвиток патріотичних почуттів, оскільки дитячі враження є досить яскравими і глибокими. Для підлітків суттєвим є опора на мислительні процеси, здатність до рефлексії, оскільки у 8–9-х класах учні знайомляться із законами Української держави. У старшокласників здатність до саморефлексії, самоаналізу дозволяє поглиблювати основні патріотичні поняття, особливо при вивченні навчального предмета "Людина і світ".

Загалом під патріотизмом старшокласників ми розуміємо здатність юнаків і дівчат до глибокого усвідомлення своєї ментальності, поваги до рідного народу, історичного минулого держави Україна та включення до активної навчальної і предметно перетворювальної діяльності по зміцненню і розвитку свого рідного краю, його культури та власної життєдіяльності.

Для аналізу даного поняття потрібно насамперед спиратися на особистісно орієнтований, діяльнісний, системний і етнокультурний підходи. Важливість останнього є визначальною, оскільки надто короткою є його дія у часі (10 років незалежності України), а пізнання минулого є підвалини для сучасного усвідомлення юнаками і дівчатами патріотизму.

У психолого-педагогічній культурі патріотизму ми виділяємо інтелектуально-ціннісний, етнокультурний, емоційно-мотиваційний і практичний компоненти.

Інтелектуально-ціннісний компонент передбачає формування знань про історію й сучасне свого рідного народу, держави Україна, про особливості малої батьківщини, її минуле. Загалом цьому у підлітковому віці на терені нашого краю сприяє вивчення таких навчальних предметів як "Рідний край", "Географія Житомирської області". Проте такі знання не окреслюють всіх особливостей і багатства нашого регіону, у тому числі й духовного. Тому є потреба у розробці факультативного курсу для старшокласників "Відомі діячі і культурні пам'ятки Волині-Житомирщини". Загалом же вивчення факультативного курсу повинно базуватися на тому досвіді, який учні отримали раніше при вивченні навчальної дисципліни "Українознавство". Результатом цього має бути формування у них переконань в унікальності і неповторності краси природи рідного краю, цінності його культурних пам'яток, необхідності бережливого ставлення до всього, що створено руками народу.

Природно, що у результаті всього цього старшокласників підводять до розуміння загальнолюдських і національних цінностей, котрі у свою чергу є основою їх цілісного світосприйняття та світорозуміння. У своїй сутності природа загальнолюдських і національних цінностей у педагогіці є достатньо структурованою (це засвідчують дослідження І. Беха, О. Вишневецького, Г. Ващенко, Ю. Руденка, О. Савченко, О. Сухомлинської та ін.). Тому для нас особливо важливими у цьому зв'язку є такі поняття як гідність, гордість, справедливість, працелюбність, правдивість, відповідальність, які в своїй сукупності і входять до розуміння поняття "патріотизм". При формуванні складників патріотизму враховується положення про самостійність юнаків і дівчат, їхню здатність до узагальнення та саморефлексії.

Проте загальнолюдські і національні цінності не завжди стають переконанням юнаків і дівчат. Для переведення їх у площину переконань надто важливим є врахування етнокультурного компоненту патрі-

отизму. Загалом десятирічний "вакуум" вірця у вихованні призвів до протиріччя між потребою шкільного юнацтва в ідеалі для наслідування і в невмінні старших, вихователів чітко виділяти такий серед сучасної політичної еліти, представників науки, культури, серед митців. Тому виникає гостра потреба у виявленні такого ідеалу в етнопедagogіці.

Народне розуміння виховного ідеалу завжди пов'язувалося з людиною мужньою, сміливою, захисником і працелюбом. Тому-то варто спрямовувати самостійність старшокласників для пізнання минувшини краю, його традицій, звичаїв, до пошуку яскравих імен, котрі, часто і шляхом жертвності, прислужилися для нашого духовного поступу. Такими серед наших земляків-полішуків були І. Виговський, С. Корольов, Л. Українка, І. Огієнко, М. Рильський, Дж. Конрад та ін.

Природно, що на формування етнокультурного компонента спрямований вищезазначений факультативний курс з подальшою реалізацією його у пошуковій діяльності патріотичного спрямування. Проте кризові явища сьогодення не завжди знаходять відгук минувшини у почуттях юнаків і дівчат. Тому у пошуковій діяльності доцільно враховувати те, що кожна школа керується власними програмами, котрі складаються з можливостей й досвіду педагогів. Також, враховуючи своєрідність підходу вчителів і вихователів, бажано спиратися на можливі задатки самої молоді. Спостереження за діяльністю старшокласників елітних навчальних закладів Житомирської області, зокрема Житомирської Гуманітарної гімназії № 23, Житомирського педагогічного ліцею, Житомирського ліцею ЖІТІ, гімназії №1 ім. Л.Українки міста Новограда-Волинського переконують, що ці юнаки й дівчата здатні самостійно проектувати і реалізувати свої виховні проекти. При цьому вони виходять, перш за все, із власних духовних потреб і ціннісних орієнтацій.

Доцільно також враховувати і ту особливість, що сучасна молодь досить легко схоплює новації, тому виховні проекти мають реалізовуватись із використанням новітніх технологій. Адже шаблонні методи з додатком консерватизму сприйматимуться неадекватно, з небажанням. Не слід забувати при цьому й про гучнішу систему стимулювання переможців – юнаків яскравих і по-своєму талановитих. Заохочення їх спонукатиме до участі більш ширшого загалу бажаючих. Хоча формування мотивації базується на інтелектуально-ціннісному й етнокультурному компоненті їх, проте не зводиться лише до них, оскільки емоційно-мотиваційний компонент патріотизму має свої особливості і свій зміст.

Загалом мотиваційний компонент розвивається у навчальній діяльності, оскільки спостерігається зв'язок між патріотизмом і успішністю навчання старшокласників.

Проте розуміння мотивації неможливе без короткого аналізу потребнісно-мотиваційної сфери особистості старшокласників. Характер такої сфери обґрунтований Д. Божович, І. Бехом, Б. Ломовим, Г. Костюком, І. Ком та ін. Визначальним тут є те, що потреба у навчанні і діяльності, стаючи ціннісною орієнтацією, сприяє глибшому розумінню самої мети діяльності через внутрішні спонуки особистості. Але це, у свою чергу, спричинює до активізації внутрішніх сил кожного у досягненні мети. Тому, перш за все, у навчальній діяльності відбувається присвоєння основних понять патріотизму юнаками й дівчатам, і, завдяки рефлексії, перетворення їх в інтегральне особистісне новоутворення шкільного віку. Але без розвитку мотивації цей процес був би надто спрощеним, а точніше – дещо на рівні звичайного ремесла чи рецептури. Загалом спонукають старшокласників до діяльності патріотичного спрямування під час занять цілі групи мотивів.

Важливими у цьому зв'язку є внутрішні мотиви (І. Бех, Л. Божович, М. Левківський, М. Савчин), котрі зачіпають внутрішні сили юнаків і дівчат шкільного віку. Академік О.Леонтьєв їх називав "мотиваційним ядром особистості", а академік О.Бодальов, у зв'язку з новою ситуацією, - "гуманістичним ядром особистості". Насамперед, це мотиви самоствердження, самовираження й самореалізації.

Природно, що, у зв'язку з десятирічною економічною кризою, досить відчутним є мотив матеріальної вигоди чи винагороди. Адже чимало батьків за нових умов не вміють заробляти на життя, і матеріальна мотивація у цих родинах є досить відчутною. У школах, котрі прагнуть поєднувати навчальну і комерційну діяльність, такої проблеми не існує. Немає її і в окремих елітних закладах, що мають багатих опікунів. Однак таких не так уже й багато. Матеріальною мотивацією керівництву шкіл варто користуватися надто тонко, долучаючи до діяльності комісій тих же старшокласників – членів ради школи. Саме їх участь в експертних радах робить цю справу "прозорою", з дотриманням принципу справедливості.

І все ж спонукають старшокласників до засвоєння основних патріотичних понять, насамперед, мотиви самоствердження, оскільки у цьому віці з'являється прагнення до дорослості, потреба у змаганні з однолітками, прагнення проявити себе, власні внутрішні сили. Саме цю психологічну закономірність доцільно враховувати у педагогічному процесі.

Загалом утвердження інтелектуально-ціннісного, етнокультурного й емоційно-мотиваційного компонента дозволяє усвідомлювати юнакам і дівчатам свою причетність до життєдіяльності в Українській державі. Природно, що ця причетність ще не стає їх переконанням, оскільки розуміння юних не є ще переконанням. Для формування останніх надто важливим є розвиток практичного компоненту патріотизму. І тут варто зазначити таку суперечність, як розбіжність між знаннями і переконаннями. Саме розв'язанню цієї проблеми слугує розвиток практичного компоненту.

Розвиток останнього передбачає утвердження в учнів організаторських, пошукових, предметно-перетворювальних умінь. Останні формуються частково на уроках і в позанавчальній діяльності.

У цьому зв'язку з'являється гостра потреба у реалізації факультативу-практикуму у 11-му класі "Націо-нально-патріотичне становлення старшокласників", який дозволяє послідовно узагальнити наявні знання і утвердити вміння відстоювати свою точку зору, терплячість, толерантність та ін. Засвоєння факультативних знань тісно пов'язується з участю юнацтва у різноманітних іграх соціально-патріотичного спрямування, самоврядуванням, відвідуванням різноманітних клубів і груп, громадських юнацьких об'єднань. У такий спосіб вони вчаться утверджуватися як громадяни своєї Вітчизни. Проте цей напрямок має доповнюватися участю старшокласників у позакласних формах пошукової діяльності патріотичного спрямування, у предметно-перетворювальній діяльності по збереженню пам'яток минулого, унікальних куточків регіону та ін.

Зокрема, у краєзнавчо-пошукових групах юнаки і дівчата досліджують маловідомі сторінки з історії козацтва у нашому краї, складні взаємини різних етнічних груп на Волині, збирають цікаві експонати для куточків, кімнат – музеїв, готують матеріали з подальшим їх узагальненням на конференціях, у газетах та рукописних журналах.

Діяльність таких груп, які нараховували б по 20–25 старшокласників, має координувати керівництво школи. Для них варто розробити статут. На першому ж засіданні юнакам слід обрати президента групи, його актив чи раду. Доцільно обрати куратора чи наукового керівника, бажано кваліфікованого географа чи історика. Учні самостійно плануватимуть свої проекти на навчальний рік.

Результати пошуків, як вже зазначалося, після відповідного аналізу й систематизації, могли б знайти місце у шкільних краєзнавчих куточках, краєзнавчих класах чи музеях. Вони могли б бути використаними при вивченні "Українознавства", історії рідного краю та географії – Житомирської області (або іншого регіону).

Враховуючи положення, за яким практичний компонент патріотизму старшокласників успішно формується у позаурочній виховній діяльності, варто зазначити, що сформовані вміння забезпечують дієвість самого виховного процесу. В учнів поступово формується переконання у необхідності включення до самої діяльності. У такий спосіб змінюється (у позитивному аспекті) їхня загальна навчальна мотивація, оскільки вони чітко виявляють активність до самого процесу діяльності. Це, у свою чергу, спонукає їх до читання додаткової літератури, що також змінює мотивацію. Визначальними у такий спосіб стають мотиви самоствердження і самовираження.

Загалом має місце пряма залежність: чим активніше включаються юнаки і дівчата до різноманітних видів діяльності, тим успішніше формуються їхні переконання у важливості і необхідності цієї справи для людей, для однолітків. Вони переживають почуття гордості, що і є основою утвердження їхніх патріотичних переконань. Це, у свою чергу, через механізм рефлексії, присвоюється особистістю, стаючи тим самим важливим чинником життєдіяльності. У такий спосіб юні громадяни починають поцінювати не лише малу батьківщину, а й державу, в якій вони вчаться і живуть, – Україну.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Огієнко І. Українська культура. – К. 1990. – 250 с.
2. Концепція громадянського виховання особистості в умовах української державності (проект) // Шлях освіти. – 2001. – №1. – С.3–5.

Матеріал надійшов до редакції 26.11.2001 р.

Петронговский Р.Р. Структура патриотизма старшеклассников.

Предлагается попытка обоснования сущности и структуры патриотизма современных старшеклассников в контексте идей Ивана Огиенко.

Petrongovsky R. R. Senior pupils' structure of patriotism.

An attempt is made at the substantiation of the essence and structure of patriotism of senior pupils in the context of Ivan Ogiyenko's ideas.

СТРУКТУРА ПАТРІОТИЗМУ СТАРШОКЛАСНИКІВ

Зроблена спроба обґрунтування сутності і структури патріотизму сучасних старшокласників у контексті ідей Івана Огієнка

В "Українській культурі" великий гуманіст Іван Огієнко окреслює сутність патріотизму, який виявляється у "служінні Богові і народові", що у свою чергу, забезпечить українську націю від винародовлення і дозволить "не розпорозитися між іншими людьми" [1: 215]. Природно, що принцип патріотизму Огієнка має християнське спрямування, а його реалізація доконче передбачає усвідомлення дітьми і молоддю належності до рідної нації, любові до України, і тим самим сприяє утвердженню духовності як першооснови розвитку самого народу й зміцнення почуття гідності, гордості кожної особистості.

Сучасне розуміння патріотизму зумовлене соціальним замовленням української держави в галузі освіти й виховання, котра конкретизується у "Державній національній програмі "Освіта" (Україна ХХІ століття), "Концепції виховання дітей та молоді в національній системі освіти" й "Концепції громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності". Зокрема, щодо останнього, документу, то в ньому під патріотизмом розуміється любов до свого народу, до України. Також зазначається, що "важливою якістю українського патріотизму повинна бути турбота про благо народу, сприяння становленню і утвердженню України як правової демократичної соціальної держави, готовності відстояти незалежність Батьківщини" [2: 5].

Можна стверджувати, що патріотизм як інтегральне особистісне новоутворення дітей та молоді (за своєю природою) є досить складним і по-різному має формуватися у дитячому, підлітковому та юнацькому віці. Для дитячого віку найбільш характерним є розвиток патріотичних почуттів, оскільки дитячі враження є досить яскравими і глибокими. Для підлітків суттєвим є опора на мислительні процеси, здатність до рефлексії, оскільки у 8–9-х класах учні знайомляться із законами Української держави. У старшокласників здатність до саморефлексії, самоаналізу дозволяє поглиблювати основні патріотичні поняття, особливо при вивченні навчального предмета "Людина і світ".

Загалом під патріотизмом старшокласників ми розуміємо здатність юнаків і дівчат до глибокого усвідомлення своєї ментальності, поваги до рідного народу, історичного минулого держави Україна та включення до активної навчальної і предметно перетворювальної діяльності по зміцненню і розвитку свого рідного краю, його культури та власної життєдіяльності.

Для аналізу даного поняття потрібно насамперед спиратися на особистісно орієнтований, діяльнісний, системний і етнокультурний підходи. Важливість останнього є визначальною, оскільки надто короткою є його дія у часі (10 років незалежності України), а пізнання минулого є підвалини для сучасного усвідомлення юнаками і дівчатами патріотизму.

У психолого-педагогічній культурі патріотизму ми виділяємо інтелектуально-ціннісний, етнокультурний, емоційно-мотиваційний і практичний компоненти.

Інтелектуально-ціннісний компонент передбачає формування знань про історію й сучасне свого рідного народу, держави Україна, про особливості малої батьківщини, її минуле. Загалом цьому у підлітковому віці на терені нашого краю сприяє вивчення таких навчальних предметів як "Рідний край", "Географія Житомирської області". Проте такі знання не окреслюють всіх особливостей і багатства нашого регіону, у тому числі й духовного. Тому є потреба у розробці факультативного курсу для старшокласників "Відомі діячі і культурні пам'ятки Волині-Житомирщини". Загалом же вивчення факультативного курсу повинно базуватися на тому досвіді, який учні отримали раніше при вивченні навчальної дисципліни "Українознавство". Результатом цього має бути формування у них переконань в унікальності і неповторності краси природи рідного краю, цінності його культурних пам'яток, необхідності бережливого ставлення до всього, що створено руками народу.

Природно, що у результаті всього цього старшокласників підводять до розуміння загальнолюдських і національних цінностей, котрі у свою чергу є основою їх цілісного світосприйняття та світорозуміння. У своїй сутності природа загальнолюдських і національних цінностей у педагогіці є достатньо структурованою (це засвідчують дослідження І. Беха, О. Вишневецького, Г. Ващенко, Ю. Руденка, О. Савченко, О. Сухомлинської та ін.). Тому для нас особливо важливими у цьому зв'язку є такі поняття як гідність, гордість, справедливість, працелюбність, правдивість, відповідальність, які в своїй сукупності і входять до розуміння поняття "патріотизм". При формуванні складників патріотизму враховується положення про самостійність юнаків і дівчат, їхню здатність до узагальнення та саморефлексії.

Проте загальнолюдські і національні цінності не завжди стають переконанням юнаків і дівчат. Для переведення їх у площину переконань надто важливим є врахування етнокультурного компоненту патріотизму. Загалом десятирічний "вакуум" візиря у вихованні призвів до протиріччя між потребою шкільного юнацтва в ідеалі для наслідування і в невмінні старших, вихователів чітко виділяти такий серед сучасної політичної еліти, представників науки, культури, серед митців. Тому виникає гостра потреба у виявленні такого ідеалу в етнопедагогіці.

Народне розуміння виховного ідеалу завжди пов'язувалося з людиною мужньою, сміливою, захисником і працелюбом. Тому-то варто спрямовувати самостійність старшокласників для пізнання минувшини краю, його традицій, звичаїв, до пошуку яскравих імен, котрі, часто і шляхом жертвності, прислужилися для нашого ду-

ховного поступу. Такими серед наших земляків-поліщуків були І. Виговський, С. Корольов, Л. Українка, І. Огієнко, М. Рильський, Дж. Конрад та ін.

Природно, що на формування етнокультурного компонента спрямований вищезазначений факультативний курс з подальшою реалізацією його у пошуковій діяльності патріотичного спрямування. Проте кризові явища сьогодення не завжди знаходять відгук минушини у почуттях юнаків і дівчат. Тому у пошуковій діяльності доцільно враховувати те, що кожна школа керується власними програмами, котрі складаються з можливостей й досвіду педагогів. Також, враховуючи своєрідність підходу вчителів і вихователів, бажано спиратися на можливі задатки самої молоді. Спостереження за діяльністю старшокласників елітних навчальних закладів Житомирської області, зокрема Житомирської Гуманітарної гімназії № 23, Житомирського педагогічного ліцею, Житомирського ліцею ЖІТІ, гімназії №1 ім. Л.Українки міста Новограда-Волинського переконують, що ці юнаки й дівчата здатні самотійно проєктувати і реалізовувати свої виховні проєкти. При цьому вони виходять, перш за все, із власних духовних потреб і ціннісних орієнтацій.

Доцільно також враховувати і ту особливість, що сучасна молодь досить легко схоплює новачі, тому виховні проєкти мають реалізовуватись із використанням новітніх технологій. Адже шаблонні методи з додатком консерватизму сприйматимуться неадекватно, з небажанням. Не слід забувати при цьому й про гучнішу систему стимулювання переможців – юнаків яскравих і по-своєму талановитих. Заохочення їх спонукатиме до участі більш ширшого загалу бажаючих. Хоча формування мотивації базується на інтелектуально-ціннісному й етнокультурному компоненті їх, проте не зводиться лише до них, оскільки емоційно-мотиваційний компонент патріотизму має свої особливості і свій зміст.

Загалом мотиваційний компонент розвивається у навчальній діяльності, оскільки спостерігається зв'язок між патріотизмом і успішністю навчання старшокласників.

Проте розуміння мотивації неможливе без короткого аналізу потребісно-мотиваційної сфери особистості старшокласників. Характер такої сфери обґрунтований Д. Божович, І. Бехом, Б. Ломовим, Г. Костюком, І. Ком та ін. Визначальним тут є те, що потреба у навчанні і діяльності, стаючи ціннісною орієнтацією, сприяє глибшому розумінню самої мети діяльності через внутрішні спонуки особистості. Але це, у свою чергу, спричинює до активізації внутрішніх сил кожного у досягненні мети. Тому, перш за все, у навчальній діяльності відбувається присвоєння основних понять патріотизму юнаками й дівчатам, і, завдяки рефлексії, перетворення їх в інтегральне особистісне новоутворення шкільного віку. Але без розвитку мотивації цей процес був би надто спрощеним, а точніше – дещо на рівні звичайного ремесла чи рецептури. Загалом спонукають старшокласників до діяльності патріотичного спрямування під час занять цілі групи мотивів.

Важливими у цьому зв'язку є внутрішні мотиви (І. Бех, Л. Божович, М. Левківський, М. Савчин), котрі зачіпають внутрішні сили юнаків і дівчат шкільного віку. Академік О.Леонтьєв їх називав "мотиваційним ядром особистості", а академік О.Бодальов, у зв'язку з новою ситуацією, - "гуманістичним ядром особистості". Насамперед, це мотиви самоствердження, самовираження й самореалізації.

Природно, що, у зв'язку з десятирічною економічною кризою, досить відчутним є мотив матеріальної вигоди чи винагороди. Адже чимало батьків за нових умов не вміють заробляти на життя, і матеріальна мотивація у цих родинах є досить відчутною. У школах, котрі прагнуть поєднувати навчальну і комерційну діяльність, такої проблеми не існує. Немає її і в окремих елітних закладах, що мають багатих опікунів. Однак таких не так уже й багато. Матеріальною мотивацією керівництву шкіл варто користуватися надто тонко, долучаючи до діяльності комісії тих же старшокласників – членів ради школи. Саме їх участь в експертних радах робить цю справу "прозорою", з дотриманням принципу справедливості.

І все ж спонукають старшокласників до засвоєння основних патріотичних понять, насамперед, мотиви самоствердження, оскільки у цьому віці з'являється прагнення до дорослості, потреба у змаганні з однолітками, прагнення проявити себе, власні внутрішні сили. Саме цю психологічну закономірність доцільно враховувати у педагогічному процесі.

Загалом утвердження інтелектуально-ціннісного, етнокультурного й емоційно-мотиваційного компонента дозволяє усвідомлювати юнакам і дівчатам свою причетність до життєдіяльності в Українській державі. Природно, що ця причетність ще не стає їх переконанням, оскільки розуміння юних не є ще переконанням. Для формування останніх надто важливим є розвиток практичного компоненту патріотизму. І тут варто зазначити таку суперечність, як розбіжність між знаннями і переконаннями. Саме розв'язанню цієї проблеми слугує розвиток практичного компоненту.

Розвиток останнього передбачає утвердження в учнів організаторських, пошукових, предметно-перетворювальних умінь. Останні формуються частково на уроках і в позанавчальній діяльності.

У цьому зв'язку з'являється гостра потреба у реалізації факультативу-практикуму у 11-му класі "Національно-патріотичне становлення старшокласників", який дозволяє послідовно узагальнити наявні знання і утвердити вміння відстоювати свою точку зору, терплячість, толерантність та ін. Засвоєння факультативних знань тісно пов'язується з участю юнацтва у різноманітних іграх соціально-патріотичного спрямування, самоврядуванням, відвідуванням різноманітних клубів і груп, громадських юнацьких об'єднань. У такий спосіб вони вчаться утверджуватися як громадяни своєї Вітчизни. Проте цей напрямок має доповнюватися участю старшокласників у позакласних формах пошукової діяльності патріотичного спрямування, у предметно-перетворювальній діяльності по збереженню пам'яток минулого, унікальних куточків регіону та ін.

Зокрема, у краєзнавчо-пошукових групах юнаки і дівчата досліджують маловідомі сторінки з історії козацтва у нашому краї, складні взаємини різних етнічних груп на Волині, збирають цікаві експонати для куточків,

кімнат – музеїв, готують матеріали з подальшим їх узагальненням на конференціях, у газетах та рукописних журналах.

Діяльність таких груп, які нараховували б по 20–25 старшокласників, має координувати керівництво школи. Для них варто розробити статут. На першому ж засіданні юнакам слід обрати президента групи, його актив чи раду. Доцільно обрати куратора чи наукового керівника, бажано кваліфікованого географа чи історика. Учні самостійно плануватимуть свої проекти на навчальний рік.

Результати пошуків, як вже зазначалося, після відповідного аналізу й систематизації, могли б знайти місце у шкільних краєзнавчих куточках, краєзнавчих класах чи музеях. Вони могли б бути використаними при вивченні "Українознавства", історії рідного краю та географії – Житомирської області (або іншого регіону).

Враховуючи положення, за яким практичний компонент патріотизму старшокласників успішно формується у позаурочній виховній діяльності, варто зазначити, що сформовані вміння забезпечують дієвість самого виховного процесу. В учнів поступово формується переконання у необхідності включення до самої діяльності. У такий спосіб змінюється (у позитивному аспекті) їхня загальна навчальна мотивація, оскільки вони чітко виявляють активність до самого процесу діяльності. Це, у свою чергу, спонукає їх до читання додаткової літератури, що також змінює мотивацію. Визначальними у такий спосіб стають мотиви самоствердження і самовираження.

Загалом має місце пряма залежність: чим активніше включаються юнаки і дівчата до різноманітних видів діяльності, тим успішніше формуються їхні переконання у важливості і необхідності цієї справи для людей, для однолітків. Вони переживають почуття гордості, що і є основою утвердження їхніх патріотичних переконань. Це, у свою чергу, через механізм рефлексії, присвоюється особистістю, стаючи тим самим важливим чинником життєдіяльності. У такий спосіб юні громадяни починають поцінювати не лише малу батьківщину, а й державу, в якій вони вчаться і живуть, – Україну.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

3. Огієнко І. Українська культура. – К. 1990. –250 с.
4. Концепція громадянського виховання особистості в умовах української державності (проект) // Шлях освіти. – 2001.– №1. – С.3–5.

Матеріал надійшов до редакції 26.11.2001 р.

Петронговский Р.Р. Структура патриотизма старшеклассников.

Предлагается попытка обоснования сущности и структуры патриотизма современных старшеклассников в контексте идей Ивана Огиенко.

Petrongovsky R. R. Senior pupils' structure of patriotism.

An attempt is made at the substantiation of the essence and structure of patriotism of senior pupils in the context of Ivan Ogiyenko's ideas.